

1^e erew Rosj Hasjana 2022-5783, 25-9-2022

Derasja van Rabbijn Menno ten Brink

Er zijn traditioneel twee verhalen uit Tora, die we lezen met Rosj Hasjana. De eerste dag is het het wegsturen van Hagar en Jisjmaeel door Awraham. De Tweede Dag is het het bijna offer van zijn andere zoon Jitschak. Uiteindelijk blijven ze gelukkig leven. Wel een ander leven vanaf dat moment, hoewel we daar niet meer in detail over lezen. We kunnen ons er wel iets bij voorstellen, dat na een dergelijke traumatische ervaring, ze ook verder moesten gaan met hun leven, maar wel anders. Ook Awraham zelf moest verder, en niet te vergeten zijn vrouw Sara, die na die incidenten eigenlijk geen rol van betekenis meer heeft, en waarschijnlijk na de Akeda van verdriet is gestorven. Ik weet niet of er spiegels waren in de tijd van Awraham en Sara, maar ik vraag me af of Awraham zichzelf nog in de spiegel zou hebben kunnen aankijken?

Ik heb me eigenlijk altijd afgevraagd waarom wij met Rosj Hasjana niet het eerste hoofdstuk van Beresjiet lezen, gewoon de Schepping. Dat is toch wat we vieren met Rosj Hasjana? "*HaJom harat 'olam* – de geboortedag van de wereld". Traditie zegt ons dat 5783 jaar geleden de wereld werd geschapen, hoewel: we weten natuurlijk heel goed dat de wereld, het universum en alles dat erbij hoort vele malen ouder is, dan een kleine 6 duizend jaar. Ook archeologen en andere wetenschappers, hebben onomstotelijk aangetoond dat we veel ouder zijn. Hoe dan dat scheppingsverhaal uitleggen, en waarom wordt Rosj Hasjana daaraan gekoppeld? Als je het scheppingsverhaal in Beresjiet letterlijk neemt kom je er niet. Ik heb vaker gesteld dat die 6 dagen + de 7^e dag, overdrachtelijk moeten worden uitgelegd. Eén dag in Gods beeld is als 1 miljoen jaar, of nog langer of anders, dan het menselijke beeld dat wij hebben. De mens denkt in mensen maten, niet in de maten van de Schepper. We moeten de schepping omzetten naar tijdseenheden van duizenden en miljoenen jaren, dan past ons scheppingsverhaal heel goed in de evolutie theorieën. Nog steeds kunnen we die schepping opdragen aan wat wij God noemen, een "iets" dat dit alles in beweging heeft gezet, waarmee alles begonnen is. De Big Bang, of de oerknal, of,..... noemt u het maar, ergens moet een begin geweest zijn. Maar dat dit alles miljoenen zo niet miljarden jaren bestaat, dat weten we wel, en niet pas 5783 jaar geleden. Wat vieren en herdenken we dan met Rosj Hasjana? Is het een idee-fixe, waarvoor Joden ieder jaar weer en masse naar sjoel komen?

Anderen zeggen en geloven dat Rosj Hasjana de schepping is van de mens, Adam en Eva. Strikt genomen vieren we dan dus de 6^e dag van de schepping (25 eloel) als de mens geschapen wordt, maar ik kan u vertellen, dat ook Adam en Eva niet op 25 eloel 5783 jaar geleden werden geschapen. De mens leeft een paar jaar langer op deze aarde.

Is het dan allemaal symbolisch, en zijn de rabbijnen gewoon maar een telling begonnen? Het beste antwoord is dat we het niet weten.

Onze joodse kalender is waarschijnlijk door Hillel II in het jaar 358 n.d.g.j., het joodse jaar 4119, geïntroduceerd. De namen van de oude Babylonische maanden, waar de grote Talmoed scholen toen waren, werden veranderd in de joodse namen van de

maanden. Volgens onze rabbijnen vond de schepping dus plaats in 3761 v.d.g.j. Of ik dat geloof: nee dus.

Dan moet er dus een andere reden zijn om Rosj Hasjana te vieren. Tora (Vajikra) geeft ons de opdracht deze dag te vieren, om ons de klanken van de sjofar te herinneren: *zichron teroea mikra kodesj*, “een dag van bazuingeschal die je als heilige dag samen moet vieren” (23:23).

Misschien vinden we dan toch meer aansluiting bij de Tora gedeelten die wij met Rosj Hasjana lezen, misschien wel zo'n 5783 jaar geleden, waar een ram met zijn hoorns in een struikgewas vastzat, en Awraham hem losmaakte om te offeren, i.p.v. zijn zoon. Beide dagen lezen we delen uit de verhalen van onze aartsvader Awraham. De opdracht aan hem: *lech lecha, mee artsecha, oemimoledetacha, miebeet awie*, is waarschijnlijk het beginpunt geweest van onze jaartelling. Awraham ging op weg, brak los van zijn familie, ontworstelde zich aan de afgodenwereld, waar hij in geboren was, en begon een nieuw leven. Hij ging een onbekende toekomst tegemoet, nadat hij een innerlijke stem had gehoord, die hem die opdracht had gegeven. Awraham brak los van zijn verleden, als een ware Big Bang, een oerknal, kwam hij los van zijn wortels, en begon een nieuw leven. Awraham wordt de grondlegger van verschillende volkeren. De nieuwe toekomst was geboren.

Het is eigenlijk vreemd, dat juist iemand als Awraham, die zijn kinderen zo behandelde, de grondlegger van Jodendom en veel later Christendom en Islam is geworden. En is het niet nog vreemder dat juist deze twee verhalen tijdens Rosj Hasjana gelezen worden? Trauma's, voor zo velen: de twee jongens, de ouders, en wij als lezers, blijven in vertwijfeling achter.. Hoe kan een man die bereid is zijn zoon te doden een voorbeeld voor ons allemaal zijn, en de grondlegger van ons volk? Of misschien zijn het metaforen voor een diepere betekenis.

We horen een echo in de laatste test die Awraham moest ondergaan toen hij Jitschak bijna had geofferd: ***welech lecha** el-eretz haMoria, ga voor jezelf naar het land Moria, en eerder: **lech lecha** me'artsecha, ga voor jezelf uit je huis en geboortegrond weg.* (22:2 en 12:1). In de eerdere situatie is dat het moment dat gekozen is door de rabbijnen om Rosj Hasjana te vieren. Awraham neemt afstand van zijn ouderlijk huis. Het verhaal laat zien dat hij stappen zet, om verder te gaan met zijn eigen leven.

Als Awraham met zijn vader breekt, gaat hij een nieuwe relatie aan met de volgende generatie en ontstaat de geboorte van het individu. In de oude tijden was iedereen 100% afhankelijk van zijn vader. De vader/man was de leider van de familieclan, de man was priester en leidde de rituelen in de familie. De sociale basis was de familie en niet de enkele persoon, die ondergeschikt was aan de familie, sterker: ondergeschikt aan de vader. Vrouwen en jonge kinderen telden al helemaal niet mee, zij hadden geen eigen onafhankelijke positie. Alles en iedereen was een afgeleide van de pater familias. Tora, zo zegt Rabbijn Jonathan Sacks, brak radicaal met deze tradities, en ik koppel daar aan vast: dat was dus het begin van een nieuwe wereld, een nieuwe mensheid, gebaseerd op de uniciteit van de persoon. God schiep de mens in het begin als een Adam, nog niet uitgesplitst in man en vrouw, dat kwam pas in het tweede scheppingsverhaal. Pas bij Awraham: *lech lecha*, ontstond het individu met zijn eigen wil, maar wel *betselem Elohiem* geschapen, naar Gods beeld. De individuele persoon

werd belangrijk. Niet de zoon van of de dochter van, maar de persoon zelf, vanuit zijn eigen verantwoordelijkheid. Awraham kreeg de opdracht om op eigen benen te gaan staan. En in een overdrachtelijke en nogal heftige metafoor, maakte hij dat ook duidelijk aan zijn zoons: Jisjmaeel werd uit huis gezet, niet alleen, want daar was hij te jong voor, maar met zijn moeder. Om een eigen huis en familie te gaan stichten, niet langer afhankelijk te zijn van zijn vader. Eigen beslissingen gaan nemen en op je eigen benen staan. Ook gebeurde dat met Jitschak, die nota bene meegenomen werd naar de *Makom, de* plek waar de toekomstige Tempel zou worden gebouwd, het centrale punt van het Jodendom, zeggen de rabbijnen. Een blik vooruit, waar zijn toekomst en die van het joodse volk lag, een nieuwe fase in de schepping. Awraham schiep ruimte voor zijn kinderen, nadat hij die ruimte ook voor zichzelf had gemaakt, om te groeien. Tora geeft hier aan dat we kinderen krijgen, die we opvoeden om ze voor te bereiden op een zelfstandig leven. Dat doet pijn, want we moeten dus weer afscheid van ze nemen. De betekenis van de Naam van God zelf: Ik ben die Ik ben, geeft aan dat we een individu zijn, Eén.

Als ik zelf in de spiegel kijk van mijn leven, zie ik eenzelfde beeld. Niet zo traumatisch gelukkig als dat van onze aartsvaders. Het op kamers gaan wonen voor mijzelf staat nog goed in mijn hoofd. Loskomen van mijn ouders, de hechte band bleef gelukkig, maar wel met ruimte. Later toen ik zelf kinderen had, was het voor mij moeilijk om los te laten. Het lege nest syndroom. Daniel, Sharon en Yael, die uit huis gingen, in de wetenschap dat ze nooit meer terugkomen. Ik had er grote moeite mee, zelfs met een eventuele stage van 3 maanden van mijn jongste dochter in Zwitserland, toen ze nog thuis woonde. Ik was blij dat het niet doorging, maar toen ik wat meer afstand had genomen en eens goed in de spiegel keek, had ik het eigenlijk zelfs moeten stimuleren, dat ze die kans zou nemen. Loslaten was voor mij ook een leerproces.

Rosj Hasjana is de geboorte van het individu. Ieder mens is een wereld op zich, die steeds weer opnieuw geschapen wordt. Bij de vervolg stappen van de schepping, werd Awraham een individu. Daarna worden Jisjmaeel en Jitschak de wereld in gestuurd, met de herinnering aan het verleden, maar met een eigen toekomst voor zich, die ze zelf zullen moeten ontdekken. Het is de essentiële paradox van het vader- en moederschap: Je krijgt kinderen en voedt ze op om ze weer los te laten, zodat zij weer precies hetzelfde zullen gaan doen. Dat gaat vaak met pijn gepaard. Toch zullen we de ruimte steeds moeten scheppen, zodat in de ruimte die ontstaat, het individu kan groeien, en er nieuwe verbindingen gemaakt kunnen worden.

Kijk nog eens in die spiegel. Ga eens heel dichtbij staan en je ziet eigenlijk niets. Maar als je een stapje achteruit zet, bekijk je jezelf van een afstand, dan zie je jezelf veel beter. Als je iets verder af gaat staan, zie je jezelf en, de omgeving waarin je bent. Soms heb je het even nodig om die afstand te nemen, letterlijk maar ook figuurlijk, om ruimte te creëren, voor jezelf maar ook voor de ander, want juist in die ruimte geef je de gelegenheid aan die ander om zich ook weer te ontwikkelen.

Kortom Rosj Hasjana, "*hajom harat olam*, de dag dat de wereld werd geschapen", is de dag, ieder jaar weer, die onze eigen kleine, individuele wereld steeds weer schept. Die ruimte creëert zodat wij als mens, die ruimte kunnen benutten, om nieuwe kansen en werelden te ontdekken, te genieten van de volgende generaties, die ook op hun beurt,

weer hun eigen werelden scheppen, om weer nieuwe verbindingen te maken met de ander, nieuwe relaties en nieuwe uitdagingen aan te gaan.

Moge u opgeschreven worden in het boek van het leven, sjana tova tiekateewoe.